

(Hekayə)

Necə olmuşdusa Səməd Vurğun onun qayıdanda Əlverdigilin kəndinə düşmüşdü. Xəbər ildırım sürətli kənd sovetinə, oradan da bütün rayona yayılmışdı. Şair kolxoz sədrinin ikimətbəli evinin eyvanında ipək müəkkəyə söykənib mixəkli samovar çayı içirdi. Ovun yorğunluğunu canından çıxarmaq istəyirdi, bu dəm raykom katibi başının dəstəsi ilə təşrif buyurdu. Xoş-beşdən sonra raykom dəm-dəstəgah üçün ispolkoma himn elədi. Ispolkom da portkoma göz eleyib yanına çağırırdı ki, tez ələyək ələsən, fərdadan quzu götürüb kabab çəksən. Şairə necə lazımdı qulluq olunmalıdır, yoxsa kişinin yanında üzükə qaranlıq. Tapşırıq mötəbər olduğundan fərdaya sədr özü gətirdi, şair üçün kəsiləcək quzunu şəxsən seçməliydi, bu işdə kimsə ürək qızdırma bilməzdi, "üzükə qaranlıq" sözü onu yaman tutmuşdu. Şairə raykom katibi təzəcə isinişirdilər, qəfil kəndin savad dağarcığı sayılan Əlverdi müəllim özünü həyat qapısından içəri saldı, o saat da Səməd Vurğunun yanına cumdu, əlində də şairin rus dilində olan boz cildli kitabı. Qonağın qonşısına çatıb onun məşhur "Partiyamızdır" şeirindən bir bəndi hüdüklüyüb tökdü:

*Bəşərin vicdanı, eşqi, üreyi,
Zehni, düşüncəsi, fikri, dileyi,
Bütün yer üzünün xoş gələcəyi,
Her zövq-səfası partiyamızdır!*

Şair xoşhal olub ona yanında yer göstərdi, Əlverdi də ələ bil himn bəndiymiş, oturan kimi başladı şeiri misra-misra təhlil etməyə. Əslində buna təhlil demək olmazdı, sadəcə hər misranı öz sözləri ilə müəllifin özünə izah edirdi. Raykom katibi Əlverdinin gəlişindən narahat olsa da, qırımını pozmadı, istədi o da şeir təhlilinə qoşulsun, amma gördü yox, giriləsi kol deyil, dinnədi. Əlverdi əlac olsaydı Əlverdiyə çəmkirərdi, intəhası özünü pis adam eləmək istəmirdi. Həm də gördü ki, müəllim şairlə elmi dildə müzakirələr aparır, odur ki, qulaq asmağa üstünlük verdi. Səməd Vurğun arada raykom katibinə Əlverdinin tərifləyib dedi ki, rayonda belə müəllimlərin olması rayonun uğurudur. Raykom katibi rayonun uğuru öz uğuru kimi qəbul elədiyindən Əlverdinin gəlişinə özü də sevinməyə başladı, çünki şairlə danışacaq savadda deyildi. Onunqu quzu kababı və çəkilmə tut arağıydı, bir də hayküy salıb rəhbərlik qabiliyyətini nümayiş etdirmək. Əlverdi sən deyən dərin adam deyildi, hardasa pedmektəb oxuyub ədəbiyyat müəllimi olmuşdu, onu da ala-yarıncıq. Nə çoxuydu pedmektəbə qiyabi adını yazdırıb, dərs deyən. Bu da ələlə-rindən biriydi... Ta ki, Səməd Vurğun onların kəndinə gələncən. Ələ həmin gündən də Əlverdinin ulduzu parladı. Şairlə olan söhbət rayonda düz bir ay müzakirə olundu. Birinci katib hara gedirdi Əlverdinin misal çəkirdi, rayona başucalığı gətirdiyindən bəh-bəhlə danışdı. Əlverdinin hörməti birə-beş artmışdı, raykomun yığıncaqlarında başda otururdu, meskomun iclasından çıxıb patkomun iclasına girirdi. Tanımaq olmurdu onu, necə deyərler, "planka"nı qaldırılmışdı, dərs dediyi mək-təbə getməyə belə vaxt tapmırdı. Şairin gəlişindən bir xeyli vaxt ötmüşdü, olub keçənlər yavaş-yavaş unudulmağa başlamışdı. Söz-söhbət səngiyəndə Əlverdi əməlli-başlı narahat oldu; onu barmaq-la göstərənlerin sayı azalmışdı. Bilmirdiney-ləsin, düşünüb nəse bir çıxış yolu tapmı-lydı. Yoxsa, yene də ədlişəyib həməni edəbiyyat müəlliminə çevriləcəydi, məclislərə dəvət-filan da almayacaydı, evlə mək-təbin arasında yol ölçəcəydi Əlverdi. O axşam evə gec gəldi, kefi-əhvalı yer-rindəydi, hələ bir az da yuxarıydı. Gələ-n kimi də arvadına bərk-bərk tapşırırdı ki, bəs, sabah yola çıxıram, ertədən durub hazırlıq görsün, Bakıya gedəcəm. Arvad əvvəlcə duruxdu, sonra irəli yeriyib ərin-dən soruşdu:

– Ay Əlverdi, Bakıya gedirsən? Nə xəbərdi, direktora deyibsen?

– He də, demişəm ki, gedirəm. Sent-ralnik Kütübxanayənovu kitablar gəlib, tirajı azdı deyir, irayona gəlib çıxıram, urusklə-siklərinin sərləridi, onuyçün gedirəm. Di-rector mənə nə deyə bilər, bütün irayon

başına and içir.

Səhər o başdandan durub toqqasının altını yaxşıca bərkətdi ki, gün əylənə qə-dər karına gəlsin. Adətəydi uzaq yerə gə-dəndə təzdəndə möhkəm yeyirdi, bir az da simic olduğundan kafeyə, restorana getməzdi, uzaqbaşı yol çantasında lavaş-pendir götürərdi. Evdən çıxanda bircə kə-lmə söz dedi:

– Axşama qayıdacam.

O deməsə də, arvadı bildirdi ki, gecə-ni Bakıda qalmaz, toran çökənə qayıdar. İstədi bir soruşsun ki, ay kişi, bu beqəfil getməyin heç xoşuma gəlmədi, nə məsə-lədi? Amma soruşmadı, şəre lənət deyib, dalınca bir parç su atdı.

Günəş boz təpələrin arxasına keçən-də Əlverdi özünü yetirdi, qoltuğunda da vur-tut bir kitab. İntəhası şad-xürrəm idi, ələ bil ona təzə vəzifə vermişdilər, son gün-lərin qanıqarasına oxşamırdı Əlverdi. Axşamdan şalvarını və köynəyini ütülə-dib hazır qoydurdu.

Arvad duyuc düşdü ki, ərinin nəse gizli planı var, soruşmaya bilməzdi, ma-ra-q üstün gəldi:

– Ay Əlverdi, nə xəbərdi, yene harasa gedirsən?

– Yoxe e, heçərə getmirəm, deyirəm

onun üstünə atıb məktubu əlindən qap-dı. Poçt müdiri onun bu hərəkətindən qeyzlənə də, bir söz deyə bilmədi. Məktub Səməd Vurğunun özündən gəlmişdi axı, həm də, raykom katibi bayırda məktubun oxunmasını səbrsizliklə gözləyir-di. Əlverdi idarənin qapısından çıxmağa macal tapmamış həyəcanlı, maraq dolu baxışlarla rastlaşdı. Qapının ağzındaca məktubu açıb oxumağa başladı. Karıxıb eləmədən, ələ rahat oxuyurdu ki, ələ bil öz əliylə yazmışdı:

"Zəhmətkeş sovet vətəndaşı Əlverdi müəllimə salamlar!

Sizinlə tanışlığımız mənə dərin tə-əssürat yaradı. Məntiqli təhlilə, özünə-məxsus düşüncənizə heyran oldum. Ədə-biyyat bilikləriniz kifayət qədər yetkin və əhatəlidir. Yaradıcılığımıza bələd olmağınız məni fərləndirdi. Rayonda yaşayan sadə sovet zəhmətkeşlərinin şeirə, sənətə maraq göstəməsi, yüksək qiymət vermə-si biz şairləri daimi ilhamlandırır. Adı bir kənd müəlliminin bu qədər hazırlıqlı olma-sı çoxmillətli sovet xalqının qazandı-ğı nealiyyətlərdən birdir. Sizin bilik və bacarı-ğınız imkan verir deyək ki, rayonunuzda qabaqcıl mək-təblərdən birinə rəhbərlik et-məyə tam layiqsiniz. Mən buna sovet zi-yalısı kimi ürəkdən əminəm!

Səməd Vurğunun məktublari

birdən olar da, iraykomdan, filandan icla-sa-zada çağırırlar, hazır olsun.

Tezdən özünü qırıxıb yuyundu, geyi-nib-kecinib startda durdu. Nəyisə göz-lə-yirmiş kimi hövsələsiz idi. Evdə var-gəl eləməyə başladı, bir yerdə qərar tuta bil-mirdi, tez-tez pəncərədən torpaq yola boylanırdı. Birdən raykom katibinin "Vol-qə"si göründü, Əlverdinin həyətine çatan-da iki dəfə signal verdi. Şofer erkəle heyət qapısından içəri girib səsini başına atdı:

– Ay Əlverdi, ay Əlverdi, yoldaş raykom səni gözləyir, poçt idarəsindən zəng eləmişdilər, Əlverdi müəllimə Bakıdan məktub gəlib. Səməd Vurğun göndərib deyir, rayonun partiya fealları poçt idarəsinə yığılıb.

Əlverdi həyətdə çıxıb şöfərə salam-laşdı:

– Salam, salam xoş xəbərlə gəlibsen, müştülüğün mənə. Səməd qağadan ni-yaranydım.

– Tez ol, tez ol gedək, yoldaş raykom bizi gözləyir, vaxt yoxdu.

Əlverdi darvazadan çıxanda eyni sö-zü yene dedi:

– Axşama qayıdacam.

Rayon poçt idarəsinin qarşısına iyir-miyə qədər adam yığılmışdı, raykomdan tutmuş meskoma qədər hamı ordaydı. Əl-verdi "Volqa"dən düşüb birbaşa içəriyə cumdu, birinci katibə salam verməyi de-unutdu. Poçt müdiri bir əlində məktub, bir əlində qeydiyyata jurnalı hazır dayanmışdı. Əlverdi salamsız-kalamsız jurnalı mü-dirin əlindən alıb ad-familiyasının yazıldığı sətrinq qarşısına qol çəkdi, sonra jurnalı

Mənə göstərdiyiniz qonaqpərvərlik haqqında ayrıca danışmaq istəyirəm. Zəhmətimi çəkmə yoldaşlara üreymi-nin ən dərin güşələrindən atəşin salamlarını yetirin, təşəkkürlərimi çatdırın. Quzu kababının dadı damağımdan getmir, Mu-ğan torpağında bəslənən quzu ceyrana bərabərdir. Sizin və rayon rəhbərliyinin qayğıkeşliyindən Bakıdakı yoldaşlara da ürək dolusu söhbət açmışam.

Əziz Əlverdi müəllim, sizin timsalın-ızda bərəkətli rayonunuzdan özümə sə-daqətli dost tapmışam. İmkan tapan kimi yene də sizin görüşünüze gələcəm. Yol-daş raykom katibinə alovlu salamlarımı yetirməyinizi Sizdən xahiş edirəm!

Əllərinizi sıxıram, bağrıma basıram! Sizin Səməd Vurğun."

Məktub bitən kimi hamı əl çaldı. Raykom katibi Əlverdiyə dedi ki, mənə salam göndərdiyi yeri təzədən oxusun, yaxşı eşitmədim. Əlverdi həmin yeri pafosla təkrar oxudu: "Yoldaş raykom katibinə alovlu salamlarımı yetirməyinizi Sizdən xahiş edirəm!" Birinci katib, – Əleykə sal-am, – deyib tez Əlverdinin əllərini sıxdı, sanki Səməd Vurğunun əlini sıxdı.

Əlverdi nümayişkarane şəkildə vərə-qı qatlayıb zərfin içinə qoydu və fəstlə de-di:

– Məndən bu qədər.

Adamlar dağılışı. İkibir, üçbir bölü-nüb kənara çəkildilər, başladılar məktubu müzakirə etməyə. Ərki çatan rayon fealla-rı onu kənara çəkib söhbətə tutmaq istə-sə də, Əlverdi yaxasını ələ vermədi. Raykom katibi ispolkoma göstəriş verdi ki, ax-

şam yanıma gəlsin, şairin təklifini yerinə yetirməliyik, müəllim layiq olduğu yerdə işləməlidir. "Volqa"ya minəndə Əlverdiyə: – Mənim də salamlarımı yoldaş Səməd Vurğuna hökmən yetirərsən, – deyib, qa-pını ördü. Maşın gurultuyla yerindən tər-pəndi.

Səhər-səhər idi, Əlverdi dərsə təzəcə başlanmışdı ki, direktorun otağına çağırıldı. Direktor həyəcanlıydı, xəttin o bəşində ispolkom idi. Əlverdi dəstəyi alıb ədəb-ərkanla salamlaşdı:

– Sabahınız xeyir yoldaş ispolkom, qulluğunuzda hazırım.

– Əlverdi müəllim, yoldaş katib sizi sabah 9-da gözləyəcək. Rayon partiya komitəsinin iclası keçiriləcək, qərara alınıb sizi irəli çəksinlər. "Bakı komissarı" qəsbə məktəbinə direktor təyin olunubsunuz. Sizi təbrik edirəm.

İspolkomun təbrikindən sonra nə de-diği yadında qalmadı Əlverdinin, başla-lovlu evə qayıtdı.

Diqqəti və hörməti həməni təkli özü-nə çəkə bilməmişdi, işləri yağ kimi gedirdi. Təzə vəzifə təzə dostlar qazandırmışdı; hamı ona can atırdı, danışmaq, görüş-mək, Səməd Vurğun haqqında suallar

vermək həvəsindəydilər. Raykom katibi hər həftə onu qəbulə çağırırdı, hər dəfə də Səməd Vurğunun məktublarını təzədən oxutdurub ləzzət alırdı. Xüsusən də rayon haqqında və özünə aid olan yerlərə təkrar-təkrar qulaq asmağı xoşlayırdı. Həm də partiya feallarına demək istəyirdi, o boyda şair, üstəlik də Fədayevin dostu mənədən danışır. Məktubların sonunda raykom katibinə qucaq dolu salam-kalam da həmişəki kimi öz yerində olurdu.

Bala-bala qabağa gedirdi Əlverdi, əlinə bəşdən-üçdən də gəlirdi, rayonun idarə müdirləri, kolxoz sədrləri onun xahi-şini göydə tuturdu. Kimə ağır açsaydı, bir cavab alırdı: baş üstə. Beləcə "baş üstə"lərdə daşı daş üstə qoyub özünə yaxşı-ca ev tikirdi, həyət-baca düzəltirdi Əl-verdi.

Ayda bir dəfə Bakıya gəlirdi, özü də heç kimdən icazə alıb-ələmirdi, icazə al-saydı kimə şübhələne bilərdi, sakitcə bazar günləri aradan çıxırdı. Arvadına möhkəm-möhkəm tapşırırdı ki, hara get-məyini bir kimsəyə deməsin: "İcazəsiz gedirəm, bilsələr direktorluqdan çıxardar-lar, qalarıq yaman günə. Axşama qayıda-cam". Arvad da dinib-danışmırdı, heç so-ruşmurdu, nəyə gedirsən. Əlverdi izi az-dırmaq üçün məktublari öz ünvanına yaz-mırdı, eləcəne rayon poçtuna yazırdı, vas-salam. Gerisihazırdı. Axırıncı məktubdan sonra rayon partiya komitəsinə büro üzvü seçmişdilər. Şəyie gəzirdi ki, Əlverdinin raykoma aparacaqqlar, meskomun yerinə hazırlaşır. Şəyie həqiqətə çevriləcəkdiki, araya Səməd Vurğunun ölümü düşmə-səydi...

Şairin dünyadan köçməsi onu sarsit-di, qırx gün adamlardan uzaq gəzdi, hamı ona başsağlığı verirdi, Əlverdinin dərdi isə başqa idi... Vəziyyətini, hömət izzətini itirəcəyindən qorxurdu, bilmirdi neyləsin, Səməd Vurğunun məktubları olmadan diqqətə qalmaq, vəzifə tutmaq çətin ol-acaqdı. Düzüdü, ona deyib toxunan olma-mışdı, yene direktor işləyirdi Əlverdi, intə-hası nüfuzu əvvəlki kimi deyildi.

Məktəbdə saatlara kabinetindən çıx-mırdı, hey fikiri gəzirdi, çıxış yolu axtarı-ndı, çarəsizlik onu dalana dirəmişdi.

Birdən ağılna Resul Rza gəldi. "Le-nin" poeması dillər əzbəri idi, şöhrətli ölkə-ni bürümüşdü, üstəlik "Stalin mükafatı" da almışdı. Onun məktubu Əlverdinin düşü-düyü anlaşılmaz vəziyyətdən xilas edərdi, şən-şöhrətini yerində saxlaya bilərdi. O, təzədən Bakıya gəlməli oldu. Səhər er-kən evdən çıxanda adətli üzre bir kəlmə dedi:

– Axşama qayıdacam.

Gerisihazırdı. Raykom katibi yene özü məktəbə zəng eləmişdi.

Resul Rza yazırdı:

"Özüm, vəfalı dost Əlverdi..."